

Bariş Operasyonlarına Kavramsal ve Kuramsal Bakış

Kıvılcım ROMYA BİLGİN

Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye
krbilgin@baskent.edu.tr

21

Kabul Edilme Tarihi:
28.08.2018

Özet

Uluslararası sistemde çatışmaların çözümü en önemli meselelerin başında gelmektedir. Küreselleşmenin hızıyla uluslararası sistemde değişen güvenlik koşulları uluslararası topluluğu çatışmaların çözümünde birlikte hareket etmeye ve barışçı müdahalelerde bulunmaya daha fazla zorlamaktadır. Bu durum barış operasyonlarının uluslararası sistemde güvelliğin sağlanmasındaki öneminin artmasına neden olmaktadır. Barış operasyonlarının uluslararası sistemdeki rolleri, bölgesel ya da küresel sonuçları nelerdir gibi temel soruların cevaplanabilmesi için operasyonların kavramsal ve kuramsal çerçevesinin net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Bu yöndeki bir çalışma operasyonların en önemli yürütücüleri olan BM ve NATO'nun geçirdiği değişimin ve bu değişimin 21'nci yüzyılda uluslararası güvenlik sistemine yansımalarının anlaşılması açısından da bir gerekliliktir. Bu amaçla, çalışmada barış operasyonlarının değişen güvenlik ortamındaki rollerine ilişkin kavramsal ve kuramsal bir çerçeve sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Barış operasyonları, uluslararası sistem, çatışma.

Conceptual and Theoretical Overview of Peace Operations

Abstract

Conflict resolution in the international system is one of the most important issues. The changing security conditions of the international system at the exponential rate of globalization are pushing the international community to act together and find peaceful interventions in the resolution of conflicts. This has led to an increase in the importance of ensuring peace operations in the international system.

The conceptual and theoretical framework of operations needs to be clearly defined so that key questions such as the roles of peace operations in the international system, regional or global outcomes can be answered. A study in this direction is also a necessity in terms of the understanding transformation of the UN and NATO which are the most important actors of the operations, and their reflection on the international security system in the 21 st century. To this end, a conceptual and theoretical framework for the role of peace operations in the changing security environment will be tried to be presented.

Keywords: Peace operations, international system, conflict.

1. Giriş

Barış operasyonlarının amaçlarına, bölgesel ya da küresel sonuçlarına ve artan önemlerine ilişkin literatürde güçlü tartışmalar yürütülmektedir. Bu durum, çok kutuplu uluslararası sistemde 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşmenin etkisi ile barış operasyonlarının uluslararası güvenliğin korunması ve sağlanmasındaki artan öneminden kaynaklıdır. Barış operasyonlarının sayısında Soğuk Savaşın bitmesi ile önemli bir artış meydana gelmiştir. 1948-1988 yılları arasında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından sadece 13 operasyon gerçekleştirilmişken; 1988-2017 yılları arasında ise BM tarafından 57 operasyon gerçekleştirilmiştir (BM, 2018). 2017 yılı itibarıyla tüm dünyada BM, diğer uluslararası/bölgesel örgütler ve geçici koalisyonlar tarafından gerçekleştirilen operasyon sayısı 62 olmuştur. 1989 yılında barış operasyonlarında görev alan personel sayısı (asker, polis ve sivil) yaklaşık 11.000 iken; 2017 yılında görev alan personel sayısı 153.000 olmuştur. Bu sayı, 2010-2012 döneminde bugüne kadar yürütülen en büyük barış operasyonu olarak kabul edilen Afganistan Güvenlik Yardım Kuvveti'nin (International Security Assistance Force-ISAF) operasyon kapasitesinin yükselmesinin etkisi ile 263.000'e kadar yükselmiştir (SIPRI Database, 2018). Barış operasyonlarının sayısındaki ve kapasitesindeki artışın nedenlerini uyuşmazlık-çatışma türünün değişmiş olması, küçük çaplı silahlı çatışmaların sayısının artmış olması, devletlerin parçalanma sürecine girmesi, küreselleşmenin hızlanması ve çok kutuplu düzeninin hâkim olması gibi pek çok nedene bağlamak mümkündür (Güngör, 2008, s.10-19; Lijn ve diğerleri, 2015, s.8-10).

Uluslararası sistemde barış operasyonlarının artan önemlerine rağmen Balkanlarda ve Afrika'da geçmişte yaşanan tecrübeler ve bu bölgelerde farklı nedenlerle de olsa planlanandan daha uzun süren operasyonlar barış operasyonlarının uluslararası güvenliğin tesis edilmesinde ne kadar etkin ve etkili araçlar olduklarının sorgulanmasına neden olmaktadır. Dahası, operasyonlara katkı sağlayan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu operasyonlara ilişkin ortaya koydukları farklı politik yaklaşımlar operasyonlar sonucunda istenilen başarının elde edilmesine engel olmakta ve tarafların operasyonlara şüphe ile yaklaşmasına neden olmaktadır. Buna rağmen gelinen noktada barış operasyonlarını dikkate alarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ordular teşkilatlanmalarında, personel kadro yapılarında, eğitim doktrinlerinde ve hazırlık durumlarında barış operasyonlarına uyum gerektiren düzenlemeler yapmaktadırlar. Bunun yanı sıra, operasyonlarında sivil ve askeri unsurları ile belirleyici olan BM'nin ve NATO'nun barış operasyonları sayesinde uluslararası güvenlik sistemindeki rolleri yeniden tanımlanmıştır.

21. Yüzyılın değişen uluslararası güvenlik sistemi içerisinde operasyonların rollerine ilişkin tartışmaların devam edeceği, askeri teşkilatlanmalarda operasyonların dikkate alınmaya devam edeceği ve BM ile NATO gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerin kimliklerinde operasyonların belirleyici olacağı görülmektedir. Ancak bu konularda yapılacak tartışmalara yön göstermesi açısından barış operasyonlarına

ilişkin kavramsal ve kuramsal bir çerçevenin çizilmesi gerekmektedir. Bu sayede, 21'nci yüzyılın yeni güvenlik ihtiyaçları içerisinde operasyonların artan önemini göstermek mümkün olacaktır.

2. Barış Operasyonlarının Tanımlanması ve Çeşitleri

Barış operasyonları, 19. yüzyıldan beri ülkelerin güvenlik politikalarında bir araç olmasına rağmen uluslararası sistemdeki yerlerini II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletlerin (BM) teşkil edilmesi (Bakradze, 2001) ve 1948 yılında 'United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO)' ile 1949 yılında 'United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (UNMOGIP)' misyonlarının kurulması sayesinde kazanmıştır.

Bu dönemde barış operasyonları literatürünün de doğuşu gerçekleşmiştir. Bu nedenle, barış operasyonları literatürü ile operasyonların gelişimi arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkündür. Soğuk Savaş sonrasında barış operasyonlarının sayısında yaşanan hızlı artış, literatürün de hızlı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Özellikle 1999 yılından bu yana barışı koruma operasyonlarının yanı sıra diğer barış operasyonları çeşitlerine küresel olarak daha fazla yer verilmesi, 11 Eylül saldırıları ile birlikte terörizmle mücadeleye yönelik adımlar atılması ve BM ile NATO'nun barış operasyonlarına ilişkin doktrinler hazırlaması barış operasyonlarının hem yöntemlerini hem de literatürünü belirgin bir biçimde etkilemiştir.

Bugün gelinen noktada barış operasyonlarına ilişkin üzerinde uzlaşılan net bir tanımın varlığından söz etmek zordur. Barış amaçlı uluslararası düzeyde gerçekleştirilen müdahaleler, literatürde çeşitli biçimlerde adlandırılmaktadır. Kimi devletler ve uluslararası örgütler barış operasyonlarını tanımlamak için barışı yapma (peacemaking), barışı koruma (peacekeeping), barışa zorlama (peace enforcement) ve barışı inşa (peacebuilding) gibi farklı kavramları ayrı ayrı ya da bir arada kullanmaktadır. Pek çok çalışmada tüm bu kavramların tamamı barış operasyonları (Peace operations – PO ya da barışı destekleme operasyonları (Peace support operations – PSO) veya barış operasyonları olarak ifade edilmektedir (Bellamy ve Williams, 2010, s.13). Bu durum, barışı operasyonlarının ne olduğuna ilişkin üzerinde mutabık kalınan küresel bir tanımın eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Tanımlamaya yönelik bu eksikliğe karşın barışı operasyonlarının temelde neyi ifade ettiğine dair ortak bir kanı oluşmuştur. Gerek literatürde gerekse uygulamada tüm barış amaçlı müdahaleler barışı destekleme operasyonları olarak anılmaktadır. Barış operasyonlarının tanımlanmasında kullanılan bu çerçeveyi geliştirmek açısından Johan Galtung'un negatif ve pozitif barış olmak üzere ikiye ayırmasına kısaca bakmakta fayda vardır.

Galtung, negatif barışı savaşın veya şiddetli çatışmaların olmaması olarak tanımlarken; pozitif barışı çatışmaların çözümlenmesi ve farklı toplumların veya ulusların iş birliğini geliştirmeleri olarak tanımlar (Galtung, 1975, s.29). Galtung tarafından ortaya konulan pozitif barış tanımı zaman içinde uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş ve

barışı operasyonlarının düşünsel zeminini oluşturmuştur. Bu çerçevede barış operasyonlarını, barışın izlenmesi, kurulması ve korunmasının desteklenmesi veya çatışmaların oluşmasının önlenmesi amacıyla çeşitli faaliyet alanlarında organize olmuş uluslararası destek olarak tanımlamak mümkündür (Johnson, 2004).

Burada dikkat edilmesi gereken husus barış operasyonlarının kısa dönemde askeri başarı elde etmeye yönelik olarak icra edilmedikleridir. Daha açık bir ifade ile barış operasyonlarında hem sivil unsurların varlığının önemi yadsınmamalı hem de askeri ve sivil unsurların iş birliğinin önemi göz ardı edilmemelidir. Nitekim barış operasyonları, savaş dışı askerî operasyon (harekât) kapsamında değerlendirildiğinden¹ kısa dönemde askeri başarı elde etmeye yönelik gerçekleştirilmemektedir. Barış operasyonlarına ilişkin bu kritik unsuru da göz önünde bulundurarak, barış operasyonlarında nihai başarının çatışmanın konusu olan bölgedeki insanlar için güvenli, istikrarlı ve kendine yetebilen bir çevre oluşturulması ve operasyon öncesi ortaya konulan stratejik hedeflerin bu doğrultuda gerçekleştirilmesi (Institute for Security Studies, 2000) olduğu belirtilmelidir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde sivil unsurların önemi yadsınmamakta; esas olarak askeri ve sivil unsurlar arasındaki iş birliğinin önemi üzerinde durulmaktadır.

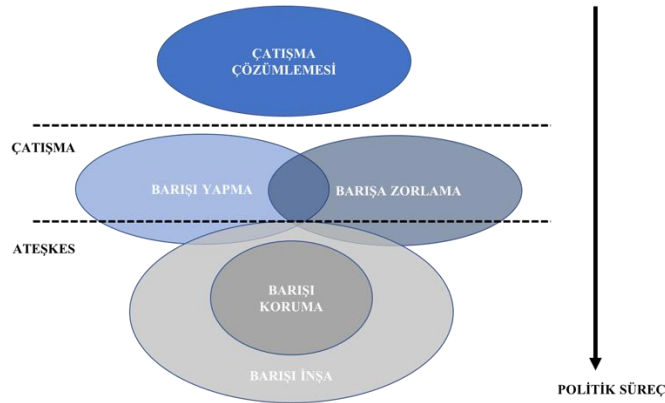
Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşmenin de hızıyla değişen koşullar uluslararası topluluğu çatışmaların çözümünde birlikte davranmaya ve barışçı müdahalelerde bulunmaya daha fazla zorlamıştır. Barış amaçlı uluslararası düzeyde gerçekleştirilen müdahaleler, genel olarak barış operasyonları olarak adlandırılrsa da operasyonların nitelikleri bakımından aralarında birtakım farklar vardır. Çatışmayı önleme, barışı yapma, barışı koruma, barışa zorlama ve barışı inşa operasyonlarının aralarındaki farkları göstermeye yönelik olarak en çok kullanılan kavramlardır. Bu kadar çok kavramın bir anda kullanımı ciddi karışıklıklara yol açmış, kavramlar birbiri yerine kullanılır veya aynı şeyi ifade eder olmuşlardır. Bu çalışmada bu soruna işaret edilerek barışı operasyonlarının çeşitlerinden barışı yapma, barışı koruma, barışa zorlama ve barışı inşa arasındaki farklar açılarak, kavramlar arasındaki karışıklık giderilmeye çalışılacaktır.

BM, barış operasyonlarındaki en önemli karar alıcı ve uygulayıcıdır. BM, bu konudaki uluslararası meşruiyetini ve hukukunu BM Şartı'ndan alır. 1945 yılında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 51 ülke tarafından imzalanan BM Şartı, BM'ye üye her ülke tarafından kabul edilmiş demektir. BM Şartı'nda barışı koruma, barışa zorlama ve diğer barış operasyonu türleri açıkça belirtilmiş değildir. BM Şartı'nın VI. Bölümü, sadece barışın sağlanması için gerekli olan diplomasi, uzlaştırma ve arabuluculuk gibi barışçı araçlardan bahseder. VII. Bölüm, barışın tesis edilmesi amacıyla BM Güvenlik Konseyi'ne diplomatik ve

¹ ABD Ordusunun Müşterek Savaş Dışı Harekât Doktrininde (JP 3-07) yer alan ve literatürde burada anlamı ile kullanılan savaş dışı askeri operasyon (harekât) kapsamında olan diğer operasyonlar, insani yardım, doğal ve suni afet yardımı, silahların kontrolü, mahalli sivil otoriteye destek, muhabere dışı tahliye hareketi şeklinde sıralanmaktadır.

ekonomik yaptırımlardan, geniş çaplı hava, kara ve deniz unsurlarının kullanılmasına kadar kapsamlı yetkiler tanır. VIII. Bölüm ise Kuzey Atlantik İttifakı (NATO), Afrika Birliği (AU), Avrupa Birliği (EU) ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (OSCE) gibi bölgesel organizasyonlara kendi bölgelerinde çatışmayı önleyebileceğini, durdurabileceğini veya sınırlayabileceğini belirtir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bölgesel organizasyonların kolluk mahiyetinde bir kuvvet kullanmayı, zorlama tedbirlerini ve müdahaleyi içeren operasyonlar için (enforcement action) BM Güvenlik Konsey'inden yetki almaları gerektiğidir (Bozkurt, 1999, s. 82). Ayrıca bazı devletlerin bir araya gelerek çoklu antlaşmalarla barış gücü oluşturmaları da mümkündür. Ne var ki bu durumda dahi BM'nin veya bölgesel bir organizasyonun onayını almaları gerekmektedir.

Bugüne kadar barış operasyonlarına ilişkin yapılan en kavramsal çalışmalardan biri 2008 yılında BM tarafından yayınlanan son Capstone Doktrini'dir. Her ne kadar Doktrin BM tarafından yürütülen barışı koruma operasyonları üzerine hazırlanan bir ilkeler bütünü olsa da barışı koruma operasyonlarının diğer barış operasyonlarıyla ilişkisini sınırlı da olsa ortaya koymaktadır. NATO tarafından hazırlanan 2014 tarihli AJP 3.4.1 Barışı Destekleme Operasyonları Doktrini de Capstone Doktrini'ne uyumlu bir biçimde NATO'nun operasyonların çeşitleri arasındaki farkları ortaya koymuştur. Bu çalışma içerisinde kavramsal bir tutarlılık sağlayabilmek amacıyla, kavramlar arasındaki ilişki Şekil-1'de gösterildiği gibi Capstone Doktrini'ne dayalı olarak ele alınmıştır.

Şekil - I

Kaynak: "United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines" (2008), Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi, http://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Capstone_Doctrine_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 06 Haziran 2018)

Öncelikle belirtilmelidir ki yaşanan çatışmanın boyutu, çatışmaya yönelik olarak verilecek tepkinin türünü ve seviyesini belirler. Bu nedenle aynı anda farklı örgütler tarafından birçok barış operasyonunun aynı anda kullanılması mümkündür. Günümüzün yeni yaklaşımlarından biri olan sürdürülebilir barışın tesisi için farklı operasyon çeşitlerinin birlikte kullanılmaları kabul gören bir yaklaşımdır.

İlk olarak çatışma başladıktan sonra ve devam ettiği süreç içerisinde icra edilen barışı yapma ele alınacaktır. Barışı yapma, bir çatışmanın başlamasının ardından ateşkesin sağlanması veya barışçı uygulamaların tesisi amacıyla yürütülen diplomatik faaliyetlerdir. Barışı yapma uzlaştırma, arabuluculuk, diplomatik baskı, izole etme ve ekonomik/politik yaptırımlar gibi faaliyetleri kapsar. Barışı yapma esas olarak diplomatik yollarla sağlanmasına karşın, diplomatik yolların yetersiz kalması veya diplomatların çalışması için güvenlik bir ortamın sağlanması zorunluluğu doğduğunda askeri unsurlar doğrudan veya dolaylı olarak barışı yapma faaliyetlerine destek sağlayabilirler (Institute for Security Studies, 2000). Barışı yapma, barışı koruma operasyonunun gerekli olup olmadığının politik karar vericiler tarafından belirlendiği önemli bir aşamadır (Greig ve Diehl 2005, s. 622).

Çatışmanın devam ettiği dönemde icra edilen barışa zorlamanın amacı ise taraflar arasındaki çatışmanın durdurulması, taraflardan biri veya tümü tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin önlenmesi veya barışın desteklenmesi için tarafların belirli politik pozisyonlara geçmesi amacıyla tarafların baskı altında tutulması, zorlanması veya ikna edilmesidir. Barışa zorlama operasyonlarında, eğer gerekirse, güç kullanma veya güç kullanma tehdidi vardır. Bu nedenle barışa zorlama operasyonlarında görev yapacak askeri gücün iyi eğitilmiş ve donanımlı olması gereklidir (Oliver, 2002, s.117). Barışa zorlamada bir diğer önemli husus, barışa zorlama operasyonunun tüm tarafların rızası olmadan da yürütülebilmesidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, barışa zorlamanın uzun sürdürülmeden tarafların iş birliğine geçtikleri ve rızalarını ortaya koydukları barışı koruma ve daha geniş bir çerçevede barışı inşa aşamasına geçilmesidir.

Taraflar arasında bir ateşkes antlaşmasının imzalanması ile birlikte barışı koruma operasyonlarının icra edilmesi için uygun ortam sağlanmış olur. BM, barışı koruma operasyonlarını yürütmekle yetkili tek organizasyon olmamasına karşın barışı koruma operasyonlarının çoğu BM tarafından icra edilmektedir. Bu nedenle barışı koruma operasyonları ile BM özdeşleşmiş durumdadır.²

Barışı koruma operasyonları zaman içerisinde önemli ölçüde gelişmiştir. İlk barışı koruma operasyonu, 1948 yılında BM tarafından askeri gözlem görevi olarak Filistin'de icra edilmiştir.³ Soğuk Savaş dönemi geleneksel barışı koruma operasyonları adlandırılan ilk dönemdir. Bu dönemde tarafların rızası, barış gücünün tarafsızlığı ve bir saldırı karşısında barış gücü askerlerinin kendisini savunması dışında silaha başvurmama gibi geleneksel barışı koruma ilkeleri egemen olmuştur (Demirdöğen, 2006, s.237). Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde iç savaşlar ve etnik çatışmaların artmasıyla barışı koruma harekâtlarının etkililik ve etkinliklerini arttırmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının gerçekleştirilmeye başlandığı ikinci dönemde, çatışma sonrası barışı

² NATO Kosova Misyonu ve Sina Yarımadasındaki Çok Uluslu Güç ve Gözlemciler, BM dışında icra edilen barışı koruma operasyonlarıdır.

³ BM Ateşkes Gözlem Örgütü (United Nations Truce Supervision Organization-UNTSO)

inşa döneminde misyonların başarı şansını da arttırmak amacıyla askeri unsurların yanı sıra sivil unsurlarda barışı koruma operasyonlarına dahil edilmiştir (Fortna, 2004, s.270).

BM'nin özellikle barışı koruma operasyonları üzerine yoğunlaşması da, barış operasyonlarından en çok barışı korumanın gelişmesine ve diğer operasyon çeşitlerinin bunun etrafında gelişmesine neden olmuştur. Öte yandan günümüzdeki hâkim anlayış barışı koruma operasyonlarının, çatışma sonrası barışı inşa ile desteklenmesi gerektiği aksi takdirde uzun vadede sürdürülebilir barışın sağlanmasının zorlaştırdığıdır. Barışı inşa ilk olarak BM eski Genel Sekreteri Boutros B. Ghali tarafından 1992 yılında yayınlanan 'Barış İçin Gündem' raporunda BM'nin çatışma stratejisinin yeni parçası olarak kullanılmıştır. Raporda barışı inşa, insanlar arasında güvenin ve birliğin pekiştirilmesi için kurumların güçlendirilmesi olarak tanımlanmıştır (Ghali, 1992). Ancak zaman içerisinde barışı inşaya yönelik yapılan çalışmalarda kavramın tanımı ve içeriği genişletilmiştir. M. Ehsan'a göre barışı inşa, çatışan kişiler ve/veya sosyal gruplar arasında adalet, iş birliği ve yardımlaşma gibi sosyal değerlerin geliştirilmesi ve çatışan grupların yapıcı bir şekilde dönüştürülmeleri için sosyal, politik ve ekonomik yapı ve kurumların oluşturulması ve/veya güçlendirilmesidir (Ehsan, 2000). Bu bakımdan barışı inşaada başarının kriteri elde edilen ekonomik, politik ve sosyal girdiler olarak değerlendirilmelidir.

Barışı inşa, esasında üç boyutlu bir süreçtir. İlk boyutu güvenlidir. Bunu yönetim ve politik ile sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlar izler. Barışı inşaada güvenlik boyutu, ateşkes sonrasında çatışan tarafların silahsızlandırılması ve askeri birliklerin terhisi, yasa dışı silah ticaretinin önlenmesi, polisin ve ordunun geliştirilerek güvenilirliklerinin artırılması, yargı sisteminin yeniden tesisi veya güçlendirilmesi gibi faaliyetleri içerir. Barışı inşanın yönetim ve siyasi boyutunda ise yönetimin ve siyasi organların demokratik yetersizliği, zayıf kurumsal yapılanma, yolsuzluk ve insan haklarının yetersizliği gibi eksikliklerin bertaraf edilmesini sağlayacak kurumsal reformların gerçekleştirilmesinin hedeflenmesi ve teşvik edilmesi yer almaktadır (OECD, 2008).

Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta ise artan sosyo-ekonomik farklar, gelirin dengesiz dağılımı, hassas grupların marjinalleşmesi, çevre felaketleri gibi unsurların çatışmalara neden olabileceğinden hareket edilir. Bu bağlamda çevre sorunlarında kurumsal kapasitenin geliştirilmesinden, ekonomik sektörlerin yeniden düzenlenmesine kadar çok geniş bir yelpazede ekonomik ve teknik yardımlar gerçekleştirilir (OECD, 2008). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, her çatışmanın farklı ve kendine has özellikler taşıdığıdır. Bu nedenle sürdürülebilir barış için bu farklılıkların en doğru şekilde tespit edilerek, barışı inşa sürecinin planlanması gerekmektedir. Tüm boyutların bir arada ele alınmasının zor, uzun ve maliyetli bir süreç olduğu da dikkate alınarak bu planlamanın yapılmasına da ayrıca dikkat edilmelidir.

Barışı yapma, barışa zorlama, barışı koruma ve barışı inşa

birbirlerinden farklı amaçlarla gerçekleştirilmelerine ve farklı planlamalara sahip olmalarına karşın, birbirlerinin başarısını etkileyebilirler. Bu nedenle çatışmanın konusu olan bölgede barışın uzun vadede sürdürülebilir kılınabilmesi için hepsini birden uygulama zorunluluğu doğabilir. Böyle bir durumda herhangi birinde yaşanan başarısızlık, çatışma bölgesinde uzun vadede istenen istikrarın ve sürdürülebilir barışın sağlanmasına zarar verebilir.

Bu nedendir ki her birinin amacını doğru anlamak ve farklarını ortaya koyabilmek gerekir. J. Goodhand ve D. Hulme, bilhassa barışı yapma ile barışı inşa arasındaki ayrımın belirgin bir şekilde konulması için aralarında sınır çizmeye gayret eder. Goodhand ve Hulme'a göre barışı yapma tarafları politik, diplomatik ve bazen askeri müdahalelerle savaşı tarafların antlaşma yapmaya yönlendirilmesidir. Barışı inşa ise çatışmanın tekrar etme ve yeni bir çatışmanın başlama olasılığını azaltmak için yerel kurumların güçlendirilmesine yönelik çabaları içerir (1999, s. 15-18). Barışı inşa operasyonlarında çatışmaya neden olan sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin saptanması ve barışı inşa operasyonunun yapılan bu saptamalara uygun olarak planlanması son derece önemlidir. Ancak bu sayede barışı inşa operasyonlarının nihai hedefi olan sürdürülebilir barış elde edilebilir (Lund, 2001, s.14).

Bu noktada barışı koruma ile barışı yapma arasındaki ilişkiyi de doğru anlamak son derece önemlidir. Barışı koruma misyonlarının etkililiğini ölçmek mümkündür, buna karşın diplomatik süreçlerden örülü olan barışı yapma daha somuttur ve etkililiğini ölçmek daha zordur. Barışı koruma misyonları olmadığı zaman, barışı yapma faaliyetleri bundan olumsuz etkilenmektedir. Öte yandan barışı yapma misyonlarının eksikliği, barışı koruma faaliyetlerinde aynı olumsuz etkiyi göstermemektedir. Ancak hem barışı koruma hem de barışı yapma, tarafsız olma ve taraflar için tehdit unsuru oluşturabilecek hareketlerden özenle kaçınma hususlarında ortakdır (Mirbagheri, 2006, s. 37).

Görüldüğü üzere bölgesel çatışmaların çözümünde küresel bir çözüm ortaklığı olarak görülen barış operasyonlarını anlamak ve çeşitleri arasındaki farkları kavramsal boyutta ortaya koyabilmek son derece önemlidir. Bununla birlikte barış operasyonlarının kavramsal çatışma ile ilintili olarak kuramsal çerçevede de ele alınması operasyonların anlaşılmasında tamamlayıcı unsurdur.

Hizmet hatalarının engellenemez olması, bu hataların olumsuz sonuçlarını asgari düzeye indirebilmek için hizmet telafisi kavramını ortaya çıkarmıştır. Hizmet telafisi 1970' lerin öncesinden, 1980' lerin başına kadar bilgisayar ve iletişim kesintilerinin üstesinden gelme ya da doğal felaketler kaynaklı hataları onarma amacını taşımaktayken (Andreasen ve Best, 1977), 1970' lerin sonu ve bu dönemi takip eden on yılda ise müşteri sadakati ve olumlu kulaktan kulağa pazarlama davranışı yaratma gibi uzun dönemli telafi yararlarını da amaçlayan bir kavrama dönüşmüştür (Brown, Cowles ve Tuten, 1996, s. 34). Literatür incelendiğinde hizmet telafisine ilişkin ilk tanımının Bell ve Zemke

(1987) tarafından “müşteri ihtiyaç ve beklentilerini tanımlamak ve karşılamak yoluyla yapılan yönlendirmenin bir bölümüdür” şeklinde yapıldığı görülmektedir. Hart, Heskett ve Sasser (1990) çalışmalarında hizmet telafisini “ hizmet sağlayıcının hizmet hatası gibi başarısız hizmet kalitesine karşı bir yanıtı” olarak değerlendirmesinin ardından, hizmet telafisi kavramı mevcut sistemi değiştirme ve geliştirme amaçlı bir strateji olarak benimsenmiş ve bugünkü bakış açısına kavuşmuştur. Buradan yola çıkarak hizmet telafisi; müşteri kayıplarını engellemek adına yaşanan hatadan ötürü tatminsiz olan müşteriye kaliteli bir deneyim yaşatmak ve yeniden tatmin duruma ulaştırmak için, işletme tarafından müşteri beklentileri dikkate alınarak, sarf edilen çabalar olarak tanımlanabilir.

Literatürde hizmet telafi stratejileri, araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlarla incelenmiş olmakla birlikte bu çalışma kapsamında telafi stratejileri iki bölümde incelenecektir. Birinci bölüm literatürde en sık kullanılan ve pek çok araştırmada ortak yapı halinde kullanılan stratejilerden, ikinci bölüm ise literatürde daha az incelemeye konu olmuş stratejilerden oluşmaktadır.

3. Barış Operasyonlarına İlişkin Kuramsal Tartışmalar

Soğuk Savaş sonrası, literatürde yaşanan hızlı gelişmeye rağmen uzun bir süre barış operasyonlarına ilişkin yapılan çalışmalarda bir misyonun tasarlanması ve yürütülmesi gibi pratik hususlara ağırlık verilmiş ve barış operasyonlarında kuram konusundaki tartışmalar gelişmemiştir (Paris, 2000, s. 27-44). Diğer bir ifadeyle, bu operasyonların uluslararası sistemdeki rolleri, etkileri, amaçları bölgesel ya da küresel sonuçları nelerdir gibi soruların cevaplanmasına yönelik yeterince ve güçlü çalışmalar yapılmamıştır. Bu nedenle barış operasyonlarına ilişkin literatürde teorik bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk doldurulurken uluslararası ilişkiler teorilerinden yararlanılmaktadır. Ülkelerin belirli barış operasyonlarına katkıları, operasyonlarda izlenen yöntemler ve amaçlananlar uluslararası ilişkiler teorilerinden yararlanılarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Aslında barış operasyonları literatüründe kuramın rolü konusunda iki cephenin varlığından söz edilebilir (Bellamy ve Williams, 2010, s. 18-22). Michael D. Doyle ve Cedric H. Coning gibi akademisyenlerin başını çektiği taraf, barış operasyonları çalışmaları için güçlü bir kavramsal çerçeveye ihtiyaç olduğu gerekçesi ile literatürde uluslararası ilişkiler teorilerinden bağımsız teori çalışmalarının yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Doyle ve Sambanis, 2000; Coning ve Thakur, 2007). Bu görüştekilere göre kuram çalışmaları ile barış operasyonlarında nelere bakmamız gerektiği, hangi aktörlerin önemli olduğu ya da hangi bilginin değerli/geçerli olduğu gibi soruların cevaplarını aramak anlamlı olacaktır. Öte yandan Mats Berdal gibi akademisyenlerin başını çektiği diğer bir taraf ise barış operasyonları konusunda kuramsal çalışmalara çok yüklenmemekte, aksine barış operasyonları gibi dinamik, birçok değişkeni içinde barındıran, alan çalışmasının öne çıktığı ve hiçbir operasyonun diğerine

benzemediği bir alanda kurama yönelik çalışmaların istenilen sonucu vermeyeceğini ifade etmektedir (Berdal ve Economides, 2006; Eli Stamnes, 2008). Bu görüşe sahip olanlar, ihtiyaç halinde çalışılan operasyona ve odaklanılan konuya göre uluslararası ilişkiler literatüründeki teorilerin gereken ihtiyacı karşılayabileceğini söyleyerek, barış operasyonları literatüründe kuramsal tartışmalarından uzak durmaktadır.

Barış operasyonlarına ilişkin literatürde kuramın ne şekilde ele alınması gerektiğine yönelik tartışmalara rağmen, bu konuda çalışma yapanların ortaya koydukları belirli yaklaşımlar konuya ilişkin literatürde kuramsal bir yapının gelişmesine imkân sağlamıştır. Bunlardan özellikle demokratik barış teorisi, küresel kültür teorisi ve eleştirel teori barış operasyonlarına ilişkin yürütülen tartışmalarda araştırmacılara belirli bir çerçeve sunmaktadır. Demokratik barış teorisine göre, demokratik normların yerleşmesiyle kalıcı uluslararası barışın tesisi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Demokratik yönetime sahip devletlerin birbiriyle savaşmayacağı, böylece sürdürülebilir dünya barışının sağlanabileceğini ileri sürülen yaklaşımda; halkın karar yapıcıya etkisi nispetinde devletin silahlı güce başvurma eğiliminin zayıflayacağı, uluslararası ihtilafların çözümünde diplomatik yollara öncelik verileceği farz edilmiştir (Owen, 1994, s. 87-125). Bu yaklaşıma göre barış operasyonları demokratik değerlerle kurulu bir dünya düzeninin güçlendirilerek kalıcı hale getirilmesinde bir araçtır. Çünkü, barış operasyonlarına karar verilmesi sürecinde uluslararası uzlaşma sorunun çözümünde esastır. Aynı esas barış operasyonlarının uygulanması sürecinde de geçerlidir (Newman ve diğerleri, Richmond, 2009, s. 11).

Küresel kültür teorisine göre ise, uluslararası kurallar oluşturan küresel kültür ile aktörler arasında yakın bir ilişki vardır. Küresel kültür aynı zamanda barış operasyonlarını şekillendirir ve barış operasyonları bu küresel kültürü yaymak için bir araç haline dönüşür. Bu bakış açısında küresel kültürün ne olduğu önemli değildir. Eğer mevcut durumda, uluslararası küresel kültürde baskın olan liberal anlayış ise barış operasyonlarını anlamak için kullanmamız gereken neoliberal anlayıştır. Bu yaklaşımda esas olan barış operasyonlarının daha etkin hale getirilmesidir. Bunu yapmak için de operasyonları şekillendiren fikirleri ve normları anlamak gerekir (Paris, 2004, s.445; Johnstone, 2004, s.815-818).

Eleştirel teori meseleyi, demokratik barış ve küresel kültür teorilerinden daha farklı bir yerden ele alır. Bu teoriye göre uluslararası sistemde hegemon olan aktörün gölgesi altında şekillenmekte ve hegemon aktör tarafından dayatılan söz ve imgeler aslında hegemonun çıkarlarına hizmet etmektedir. Eleştirel teori çerçevesinden barış operasyonları ele alındığında 'barış operasyonlarına ilişkin hangi teoriler, değerler, ideolojiler veya çıkarlar ya da kimlikler barış operasyonlarını şekillendirmektedir' veya 'barış operasyonları ile kimlerin teorileri, değerleri, ideolojileri veya çıkarlarına hizmet edilmektedir' gibi cevaplanması gereken bazı sorular öne çıkmaktadır.

Eleştirel teoriye göre, bu soruların yanıtları bizi barış operasyonlarının neoliberal ekonomik düzeni korumakta kullanıldığı sonucuna götürmektedir (Duffield, 2001).

Söz konusu üç teori de barış operasyonlarını uluslararası sistemin politik amaçlarını gerçekleştirmede bir araç olarak nitelendirmektedir. Aralarındaki fark ise demokratik barış kuramı demokratik değerlerin yayılması için bunun önemli ve gerekli olduğunu düşünürken; küresel kültür teorisi politik amaçlarla ilgilenmemektedir. Buna karşın eleştirel kuram açısından ise barış operasyonlarının amaçlarına ilişkin hegemonya üzerinden yönelik bir sorgulama yapmamak bir sorundur.

4. Sonuç

Barış operasyonlarına ilişkin barış operasyonlarının uluslararası sistemdeki rolleri, etkileri, amaçları bölgesel ya da küresel sonuçları nelerdir gibi soruların literatürde 21. yüzyılın uluslararası güvenlik sistemi çerçevesinde cevaplanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaca yönelik bir çabada karşılaşılabilecek birtakım zorluklar bulunmaktadır. Her operasyonun amacına, niteliğine, büyüklüğüne ve operasyonun yürütücüsü olan örgüte veya koalisyona göre bir barış operasyonuna ilişkin farklı tartışmalar geliştirilebilir. Bununla birlikte, barış operasyonlarının kalıcı ve sürdürülebilir bir barışın sağlanmasına yönelik barışçıl müdahaleleri işaret eden operasyonlar şeklinde kavramsallaştırılması, ayrıca barış operasyonlarının çeşitleri arasındaki farkların çizilerek kavramsal çerçevenin pozitif barış yönünde çizilmesi uygun tartışma zemini için ilk temeldir.

Kuramsal alt yapı barış operasyonlarının uluslararası güvenlik sistemi içerisindeki yerlerinin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi açısından da kavramsal çerçevenin tamamlayıcısı olarak ele alınmalıdır. Başta BM ve NATO olmak üzere operasyonlara yöne veren uluslararası ve bölgesel örgütlerin operasyonlardaki rolü ve ülkelerin ordularında barış operasyonlarına yönelik düzenlemelerinin demokratik barış, küresel kültür veya eleştirel perspektiften ele alınması farklı değerlendirmelerin yolunu açacaktır. Aynı zamanda, barış operasyonlarının 21. Yüzyılda uluslararası güvenlik sistemindeki rollerine ilişkin de bir öngörü sağlayacaktır.

Kaynakça

Bakradze, D. (2001). *Analysis of Different Models of Peace Support Operations and Forms of NATO, NATO-EPAC Research Fellowship Final Report*, NATO Resmi İnternet Sitesi, <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/bakradze.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2018).

Bellamy, A.J. ve Williams, P. (2010). *Understanding Peacekeeping*, Cambridge: Polity Press.

Berdal, M. ve Economides, S. (2006). *United Nations Interventionism*, Cambridge University Press; Cambridge.

BM Resmi İnternet Sitesi, <http://www.un.org/en/peacekeeping/> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2018).

Coning, C.H. ve Thakur, R. (2007). *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*, UNU Press: Tokyo.

Demirdöğen, Ü. (2006). Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 11, 236-257.

Doyle, M.D., ve Sambanis, N. (2000). International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis. *American Political Science Review*, 94 (4), 779-801.

Duffield, M. (2001). *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*, Zed Books: London.

Ehsan, M.Z. (2000). *An Analysis to Peacebuilding Approaches in Afghanistan*. Asia Social Issue Programme Resmi İnternet Sitesi, <http://www.asiasource.org/asip/peacebuilding.cfm>, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018)

Fortna, V.P. (2004). Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace After Civil War. *International Studies Quarterly*, Issue 48, 269-292.

Galtung J. (1975). *Essays in Peace Research*, Copenhagen: Christian Ejlens.

Ghali, B. B.. (1992). *An Agenda for Peace*. United Nations Resmi İnternet Sitesi, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018).

Goodhand J. ve Hulme, D. (1999). From Wars to Complex Political Emergences: Understanding Conflict and Peace-Building in the New World Disorder. *Third World Quaterly*, 20 (1), 13-26.

Güngör, U. (2008). Günümüzde Barış Operasyonları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4 (8), 7-20.

Johnston, N. (2007). Peace Support Operations. D. Smith ve S. Hunt (Yay. Haz.). *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, International Alert: London.

Johnstone, I. (2004). US-UN Relations After Iraq: The End of the World (Order) as We Know It?. *European Journal of International Law*, 15 (4), 813-838.

Lijn, J., Briscoe I., Drent, M., Homan, K., Putten F.P., ve Zandee, D., (2015). *Peacekeeping Operations in a Changing World*. The Hague: Clingendael Institute Pub.

Lund M. (2001). A Toolbox for Responding to Conflicts and Building Peace. L. Reychler ve T. Paffenholz (Yay. Haz.), *Peace-Building: a Field Guide*, Lynne Rienner Publishers: Colorado.

Mirbagheri, S.M. F. (2006). Peacekeeping and Peacemaking: The Example of Cyprus. *Contemporary Review*, 288 (1680), 37-46.

Newman, E., Paris , R., ve Richmond, O.P. (2009). Introduction. E.Newman, R.Paris ve Oliver P. Richmond (Yay. Haz.). *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*, United Nations University Press: Newyork.

OECD (2005). *Peace-Building Overview Development Assistance Committee Report*, OECD Resimi İnternet Adresi, <http://www.oecd.org/document/53/> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2017)

Owen, J. M., (1994). How Liberalism Produces Democratic Peace. *International Security*, 19 (2), 87-125.

Paris, R. (2000). Broadening Study of Peace Operations. *International Studies Association*, 2 (3), 27-44.

Paris, R. (2003). Peacekeeping Constrains of Global Culture. *European Journal of International Relations*, 9 (3), 441-473.

SIPRI (2018). SIPRI Multilateral Peace Operations Database. <https://www.sipri.org/databases/pko> (Erişim Tarihi: 01 Haziran 2018).

Stamnes, E., (2008). *Peace Support Operations: Nordic Perspectives*, Routledge: Abingdon.

UN (2008). United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines. <http://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Capstone Doctrine ENG.pdf> (Erişim Tarihi: 06 Haziran 2018)

NATO (2014). Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Peace Support. <http://nso.nato.int/nso/.../ap/AJP-3.4.1%20EDA%20V1%20E.pdf> (Erişim Tarihi: 06 Haziran 2018)

Conceptual and Theoretical Overview of Peace Operations

Introduction

Strong discussions are being conducted in the literature on the aims, regional or global consequences of peace operations and their increasing importance. This is due to the growing importance of peace operations for ensuring security in the international system since the second half of the 20th century. Despite the increasing importance of peace operations, past experiences and longer-running operations have led to questions about how effective and effective means onb peace operations are for establishing international security. It is expected that discussions on the role of operations within the changing international security system of the 21st century will continue, operations will continue to be considered in military organizations, and operations in the identities of international and regional organizations such as the UN and NATO. However, it is necessary to draw a conceptual and theoretical framework for peace operations in order to take place in these discussions. By this way, it will be possible to demonstrate the growing importance of operations within the new security needs of the 21st century.

Definition and Types of Peace Operations

After the Second World War, the birth of the literature of peace operations was realized. For this reason, it is possible to establish a direct relationship between the peace operations literature and the development of operations. Especially since 1999, there has been more global coverage of peacekeeping operations as well as other types of peace operations. The steps taken to combat terrorism with the September 11 attacks and the preparation of doctrines for the peace operations of the UN and NATO have clearly affected both the methods and the literature of the peace operations.

On the other hand, there is a common consensus about what peace operations basically mean. Whether in the literature or in practice, all peaceful interventions are referred to as peace support operations (PSO) or peace operations (PO). Peace operations are not carried out in the short term to achieve military success. More precisely, the importance of the presence of civilian elements in peace operations should not be negated and the importance of the unity of military and civilian elements should not be overlooked.

Although international peaceful interventions are generally referred to as peace operations, there are some differences between them in terms of nature of operations. Most commonly used concepts to show differences are conflict prevention, peacemaking, peacekeeping, peace enforcement and peacebuilding operations. The use of these concepts in place of each other leads to confusion. For this reason, the differences among them need to be revealed.

Peacemaking is diplomatic activity carried out with the aim of establishing a ceasefire or establishing peaceful practices after the beginning of a conflict. Peacemaking includes activities such as mediation, diplomatic oppression, isolation and economic/political sanctions. The intention in peace enforcement is to stop the conflict between the parties by using force or threat

of using force. For this reason, the military power to serve in peaceful enforcement operations must be well trained and equipped. Following the signing of a cease-fire agreement between the parties, a suitable environment for a peacekeeping operation will be provided. Much of the peacekeeping operations are carried out by the UN, although the UN is not the only organization authorized to conduct peace keeping operations. After the signing of the peace agreement, peacebuilding operations are carried out. Peace building is essentially a three-dimensional process. The first dimension is security. It follows governance and political and social, economic and environmental dimensions.

Peacemaking, peace enforcement, peacekeeping and peacebuilding can affect each other's success, despite having different objectives and different plans. For this reason, it may be necessary to apply all of them in order to make the peace in the long-term. In such a case, failure in any one of them could damage the long-term stability and sustainable peace in the conflict area.

It is of utmost importance to be able to understand the peace operations required to solve regional conflicts and to be able to reveal the differences between the types at the conceptual level. However, considering the theoretical framework in relation to the conceptual clash of peace operations, it is complementary in understanding the operations.

Theoretical Discussions on Peace Operations

Theoretical studies on peace operations are not strong. Two main approaches have emerged in the literature in this regard. One side in the literature emphasizes the need for a strong conceptual framework for peace operations. The other side does not have much attention for theoretical work on peace operations. According to them, field work in peace operations comes to the forefront.

Despite the debate about how the theory should be addressed in the literature on peace operations, the specific approaches that the researchers have put forward in this respect have made it possible to develop a theoretical construct in the literature on the topic. According to the theory of democratic peace, there is a direct relationship between the establishment of democratic norms and the establishment of permanent international peace. In the approach that states that democratic governments will not fight each other, so that sustainable world peace can be achieved; it is assumed that diplomatic means will be given priority in the solution of international disputes, where the tendency of the state to apply armed gentlemen to the weakness of the decision maker is weakened. According to global culture theory, there is a close relationship between actors and the global culture that forms international rules. The global culture also shapes peace operations and peace operations become a means to spread this global culture. Global culture theory states that peace operations should be made more effective. To do this, There is a need to understand the ideas and norms in global context that shape operations. Critical theory deals with the issue from a different point than democratic peace and global culture theories. According to this theory, the hegemony in the international system is shaped under the shadow of the actor, and the words and images imposed by the hegemonic actor actually serve the interests of the hegemon.

These three theories describe peace operations as a means of achieving the political goals of the international system. The difference between them is

that while democratic peace theory deals with importance and necessity of operations for the spread of democratic values, global cultural theory is not interested in political goals. On the contrary, in terms of critical theory, it is a question not to make an inquiry about the hegemony of the purposes of peace operations.

Conclusion

It is necessary in the literature to establish a theoretical and conceptual framework in order that the places of peace operations in the international security system can be correctly understood. The revealing of the conceptual and theoretical framework will make it easier to understand the growing importance of peace operations in the 21st century.